

Н. В. Шаргородська

здобувач

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,
кафедра кримінального права, кримінального процесу та криміналістики
Французький бульвар, 24/26, Одеса, 65058, Україна

ВИДИ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ

Стаття присвячена аналізу різних точок зору щодо класифікації злочинів, які скоюються у сфері фінансової діяльності держави. Автор пропонує свої види злочинів у цієї сфері та обґрунтовує виділення саме таких видів.

Ключові слова: злочин, економіка, фінансова діяльність, фінансова злочинність, класифікація злочинів.

Демократичні перетворення і становлення відповідних суспільних інститутів в Україні тісно пов'язані з ринковими реформами в економіці. Трансформація економічної системи України як незалежної держави визначається, насамперед, зміною системи суспільного виробництва й перерозподілу суспільного продукту. За таких умов статусу основного джерела суспільного виробництва, а також засобу перерозподілу суспільного продукту набуває підприємництво, як своєрідна форма організації господарювання. На жаль, в умовах економічних перетворень з'явилися і нові види економічних діянь, незаконних механізмів, технологій, способів злочинного планування, організаційного скоєння та корупційного прикриття в різних сферах господарської та фінансової діяльності. Найбільшого росту набули злочинні прояви в сфері фінансової діяльності держави.

Фінансова діяльність держави являє собою діяльність держави щодо формування, розподілу та використання централізованих та децентралізованих грошових фондів з метою забезпечення здійснення функцій держави, задач соціально-економічного характеру, управління, обороноздатності, діяльності державних органів. Зміст фінансової діяльності складає прояв усіх функцій держави, оскільки реалізація будь-якої державної функції потребує адекватного фінансового забезпечення [1, с. 12].

В сучасних умовах ця сфера виглядає, як найбільш криміналізована ланка економіки, зона, яка дуже важко контролюється з боку правоохоронних органів.

З огляду на викладене, а також беручи до уваги ознаки, які характеризують злочинні порушення у сфері фінансової діяльності (латентність, «винахідливість» способів здійснення злочинів, а також професіоналізм злочинця, що діє в цій сфері) можна зробити висновок, що, по-перше, розслідування злочинів у цій сфері ускладнене об'єктивними чинниками, по-друге, проблематика є актуальною для науковців-теоретиків, по-третє, існує нагальна необхідність пошуку нових підходів до проблеми розслідування фінансових злочинів та боротьби з фінансовою злочинністю.

У даній роботі автор намагається викласти основні положення щодо класифікації злочинів, які скоюються в фінансовій сфері держави, здійснити свою класифікацію та обґрунтувати виділення певних видів злочинів у цій сфері. Все це, на нашу думку, сприяє вирішенню завдань досудового розслідування, вдосконаленню способів розслідування злочинів в сфері фінансової діяльності, в тому числі особливостей застосування спеціальних знань у ході розслідування злочинів.

У процесі проведення дослідження були прийняті до уваги й використані погляди таких провідних учених України й країн СНД, як П. П. Андрушко, Р. С. Белкін, Л. В. Бертовський, Н. О. Гуторова, О. О. Дудоров, Г. А. Матусовський, М. І. Мельник, В. О. Навроцький, А. Н. Колесниченко, В. П. Корж, М. Й. Коржанський, І. Ф. Герасимов, В. А. Зразків, Р. С. Сатуєв, Є. Л. Стрельцов, В. Я. Тацій, М. І. Хавронюк та ін.

Традиційно у кримінальному праві класифікація злочинів у сфері фінансової діяльності здійснюється, виходячи із системи кримінального закону, тобто залежно від того, до якої глави Кримінального кодексу України (далі — КК України) належить та або інша норма. Виходячи із цього, у групу злочинів, скоєних у фінансовій сфері, входять: 1) виготовлення, зберігання, придбання, перевезення, пересилання, ввіз в Україну з метою збуту або збут підроблених грошей, державних цінних паперів або квитків державної лотереї (ст. 199 КК України); 2) незаконні дії з документами на переказ, платіжними картками й іншими коштами доступу до банківських рахунків, устаткуванням для їхнього виготовлення (ст. 200 КК України); 3) відхилення від повернення виторгу в іноземній валюті (ст. 207 КК України); 4) незаконне відкриття або використання за межами України валютних рахунків (ст. 208 КК України); 5) легалізація (відмивання) коштів і іншого майна, добутих злочинним шляхом (ст. 209 КК України); 6) порушення законодавства про бюджетну систему України (ст. 210 КК України); 7) видання нормативно-правових або розпорядничьких актів, що змінюють доходи й видатки бюджету всупереч установленому законом порядку (ст. 211 КК України); 8) порушення правил здачі дорогоцінних металів і дорогоцінних каменів (ст. 214 КК України); 9) незаконне виготовлення, підробка, використання або збут незаконно виготовлених, отриманих або підроблених марок акцизного збору або контрольних марок (ст. 216 КК України); 10) виготовлення, збут і використання підроблених недержавних цінних паперів (ст. 224 КК України).

Наведена класифікація, на думку деяких вчених, має яскраво виражену кримінально-правову природу й становить основу для формування криміналістичної системи методик розслідування економічних злочинів [2]. Але, на наш погляд, в наведеному переліку не знайшли місця такі склади злочинів, які передбачені ст. ст. 212, 212¹ КК України (ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів), ухилення від сплати страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування), в той же час ст. 224 КК України (виготовлення, збут і використання підроблених недержавних цінних паперів), на наш погляд, не відноситься

до групи злочинів в сфері фінансової діяльності, тому що цей злочин не торкається фінансової діяльності саме держави.

Ключове місце в системі характеристики злочинів у сфері фінансової діяльності держави займає спосіб скоєння злочину. Злочинна діяльність у фінансовій сфері на перехідному етапі до ринкових відносин характеризується появою нових способів вчинення злочинів, які постійно вдосконалюються з урахуванням змін у соціально-економічній системі держави.

Як показує практика, останнім часом, поряд із традиційними способами здійснення злочину шляхом підробки розрахунково-касових документів і документів первинного обліку, у характері злочинних зазіхань відбулися радикальні зміни, а з появою нових форм фінансового забезпечення підприємницької діяльності виникли нетрадиційні прийоми злочинного втручання до фінансової діяльності. Якщо раніше в умовах централізованої економіки основними видами злочинів, виявленням і розкриттям яких займалася державна служба по боротьбі з економічною злочинністю, були розкрадання, які вчинялися посадовими або матеріально-відповідальними особами шляхом присвоєння або розтрати чого-небудь, то в наш час у структурі злочинних зазіхань переважне місце займають шахрайські дії по заволодінню матеріальними цінностями й коштами, які належать державі або юридичним особам.

З огляду на те, що злочини, які відносяться до категорії фінансових, тобто пов'язані із зазіханням на різні фінансові інститути (банки, страхові організації), інтереси акціонерів, пайовиків, вкладників, кредиторів, інвесторів, або скоюються за допомогою використання інструментів і інститутів фінансових ринків для завдання шкоди інтересам, як їхніх учасників, так і держави в цілому, окремі автори розділяють їх на наступні категорії: 1) злочини в бюджетній системі України; 2) злочини в банківській системі; 3) злочини в сфері розрахункових відносин; 4) злочини на ринку цінних паперів [2].

У дисертації Н. О. Гуторової «Проблеми кримінально-правової охорони державних фінансів України» (2002 р.) було обґрунтовано доцільність та необхідність створення самостійного інституту Особливої частини кримінального права «Злочини проти державних фінансів» шляхом виділення певної групи норм із Розділу «Злочини у сфері господарської діяльності» [3, с. 88]. Також у роботі здійснена типологізація злочинів проти державних фінансів залежно від видового (групового) об'єкту. За цим критерієм виділено три групи злочинів: 1) посягання на відносини щодо мобілізації грошових коштів до державних централізованих і децентралізованих фондів фінансових ресурсів; 2) посягання на відносини у сфері розподілу, перерозподілу й використання державних централізованих і децентралізованих фондів фінансових ресурсів; 3) посягання на відносини щодо регулювання грошового обігу, валютного регулювання та валютного контролю [4, с. 98–109].

На наш погляд, більш доцільною є наступна класифікація злочинів у сфері фінансової діяльності держави: 1 група — злочини у сфері обігу грошей, цінних паперів та іншого майна (ст.ст. 199, 209, 210, 211 КК

України); 2 група — злочини у сфері обігу коштів в іноземній валюті, дорогоцінних металів та дорогоцінних каменів (ст.ст. 207, 208, 214 КК України); 3 група — злочини у сфері ухилення від сплати податків та інших обов'язкових платежів (ст. ст. 212, 212¹ КК України); 4 група — інші злочини у сфері фінансової діяльності (незаконні дії з документами на переказ, платіжними картками та іншими засобами доступу до банківських рахунків, обладнанням для їх виготовлення — ст. 200 КК України; незаконне виготовлення, підроблення, використання або збут незаконно виготовлених, одержаних чи підроблених марок акцизного збору чи контрольних марок — ст. 216 КК України).

Класифікація злочинів, скоєних у фінансовій сфері, має важливе значення для систематизації законодавства, визначення відмінностей між схожими складами злочинів, кваліфікації злочинів, вдосконалення застосовуваних і розробки нових методик розслідування злочинів, і, в остаточному підсумку, для побудови системи таких методик, основою яких виступає кримінальна характеристика злочинів. Вивчення зазначених питань може бути предметом подальших досліджень в цій сфері наукових інтересів.

Література

1. Воронова Л. К. Финансовое право : учебное пособие [для студ. юрид. вузов и факульт.] / Л. К. Воронова, Н. П. Кучерявенко. — Харьков : Легас, 2003. — 360 с.
2. Аркуша Л. И. Мир против организованной преступности / Л. И. Аркуша: Одесский информационно-аналитический центр [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://izvestia.isea.ru/reader/article.asp?id=4113>.
3. Баулін Ю. В. Огляд авторефератів докторських дисертацій з кримінального права, захищених в Україні в період з 2001 по 2008 роки // Альманах кримінального права: збірник статей. Вип. 1 / Ю. В. Баулін ; відп. ред. П. П. Андрушко, П. С. Берлін. — К. : Правова єдність, 2008. — 427 с.
4. Гуторова Н. О. Проблеми кримінально-правової охорони державних фінансів України: дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.08 / Н. О. Гуторова; Харківський національний університет внутрішніх справ. — Харків, 2001. — 461 с.

Н. В. Шаргородская

Одесский национальный университет имени И. И. Мечникова,
кафедра уголовного права, уголовного процесса и криминалистики
Французский бульвар, 24/26, Одесса, 65058, Украина

ВИДЫ ПРЕСТУПЛЕНИЙ В СФЕРЕ ФИНАНСОВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ГОСУДАРСТВА

Резюме

Автором рассмотрены различные точки зрения относительно классификаций преступлений, совершаемых в сфере финансовой деятельности государства. В статье автор предлагает свою классификационную группу преступлений, совершаемых в сфере финансовой деятельности государства, и обосновывает ее научную ценность.

Ключевые слова: преступление, экономика, финансовая деятельность, финансовая преступность, классификация преступлений.

N. V. Shargorodska

Odessa I. I. Mechnikov National University,
The Department of Criminal Law, Criminal Procedure and Criminalistics
Frantsuzskiy Boulevard 24\26, Odessa, 65058, Ukraine

TYPES OF CRIMES IN FINANCIAL STATE

Summary

The author considers different points of view regarding the classification of crimes committed in the financial sphere of the state. The author offers his group classification of crimes committed in the financial sphere of the state, and justifies its scientific value.

Key words: crime, economics, finance, financial crime, the classification of crimes.